

Trhová sila a regulácia z pohľadu I. M. Kirznera

Market power and regulation from the perspective of I. M. Kirzner

Miroslava ARTIMOVÁ

Abstrakt

Efektívnosť, resp. neefektívnosť trhového usporiadania je stále relevantnou debatou, zvlášť v postkrízových obdobiach zrelých na prehodnotenie dominantných ekonomických paradigiem. Príspevok najskôr rozlíši prístup k trhu a regulácii zo strany aktuálneho laureáta Ceny Švédskej ríšskej banky za ekonomické vedy na pamiatku Alfreda Nobela J. Tirola a následne toto konfrontuje s pohľadom I. M. Kirznera (jedného zo zvažovaných adeptov na toto ocenenie). Príspevok sa vo svetle Kirznerových náhľadov zamýšľa nad povahou trhového usporiadania a formuluje niekoľko implikácií pre reguláciu.

Kľúčové slová

regulácia, trhový proces, koordinácia, podnikanie, konštruktivizmus

Abstract

Debate on efficiency or inefficiency of market order has always been relevant particularly in post-crisis periods apt for reconsideration of the dominant economic paradigms. The paper first differentiates the approaches to market and regulation by the current Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel Laureate J. Tirole and by I. M. Kirzner (considered as one of the candidates for the Prize). The paper examines the nature of the market order in the light of Kirzner's view and formulates a number of implications for regulation.

Keywords

regulation, market process, coordination, entrepreneurship, constructivism

JEL Classification

G 18

Úvod

Debata o efektívnosti, resp. neefektívnosti trhového usporiadania má dlhú a bohatú históriu a je stále relevantná. Zvlášť v tomto období hľadania odpovedí na otázky súvisiace s rozsahom a obsahom regulácie, ktoré nastolila veľká recesia. Súčasné regulačné tendencie v rámci EÚ sú charakteristické kvantitatívnymi a kvalitatívnymi zmenami a taktiež harmonizáciou (v rámci budovania vnútorného trhu).

Minulý rok (2014) získal Cenu Švédskej ríšskej banky za ekonomické vedy na pamiatku Alfreda Nobela J. Tirole (Toulouse School of Economics) za jeho analýzu trhovej sily a regulácie.

Predpovede agentúry Thomson Reuters [14] (v ktorých je kritériom počet citácií daného výskumu) však medzi kandidátov na laureátov zaradovali aj I. M. Kirznera (New York University) za pokrok v analýze podnikania.

Výberom J. Tirola je v istej miere naznačené ďalšie smerovanie v úvahách o regulácii (resp. potvrdenie významu oceneného smerovania) – v zmysle posunu regulácie smerom k jej prispôsobeniu konkrétnym podmienkam danej kategórie trhov (odklon od všeobecných zjednodušených pravidiel regulácie).

V predkladanom príspevku najskôr v krátkosti naznačíme rozdielnosť prístupu týchto dvoch ekonómov k trhu a regulácii a následne sa zamyslíme nad povahou trhového usporiadania vo svetle Kirznerových náhľadov a formulujeme niekoľko implikácií pre reguláciu.

Nedokonalosť trhov a koordinačná úloha regulátora

Výskumná práca J. Tirola zahŕňa dôkladné štúdie rešpektujúce zvláštnosti rôznych trhov s dôrazom na normatívnu teoretickú bázu regulácie a politiky hospodárskej súťaže. J. Tirole vo svojej práci reaguje na špecifické ťažkosti regulátora (vzhľadom na jednotlivé kategórie trhov) s „prinútením“ firiem k želanému spôsobu správania. Vo svojej práci zanecháva predpoklad dokonalej konkurencie a sústreďuje sa na trhy, kde figuruje niekoľko firiem a tieto majú trhovú silu (oligopol). Informácie regulátora sú inferiórne v porovnaní s firmou (objekt regulácie) – v zmysle nákladovosti a celkových okolností produkcie (informačná asymetria). J. Tirole zaujal svojím diferencovaným prístupom (vzhľadom na rôznosť trhov), čo mu umožnilo (v oblasti náchylnej na zjednodušovanie) formulovať relatívne konkrétne návrhy na riešenie vnímaných problémov.

J. Tirole teda vychádza z neefektívnosti konkrétnych trhov a z poznateľnosti želaného výsledného stavu (správania firiem). Regulátor je teda v jeho vnímaní schopný smerovať konkrétny trh k ex ante špecifikácii želaného stavu a práve efektívnosť a praktické nástroje tohto procesu sú predmetom jeho výskumu.

Podnikateľský proces ekonomickej koordinácie

Neefektívnosť a informačná asymetria je riešená aj prácou I. M. Kirznera – ale odlišným spôsobom. Ak hovorí o neefektívnosti, tak táto je v trhovom usporiadaní bežným javom, ktorý je ale sprevádzaný automatickou tvorbou motivácií na jej odstránenie (v kontexte sledovania zisku nie renty)¹. Kľúčovú úlohu v trhovom usporiadaní má podnikateľ a jeho podnikateľská bdelosť, resp. ostražitosť, ktorá môže byť na otvorenom, konkurenčnom trhu pretvorená na zisk. Informačná asymetria je považovaná za prirodzený jav ako dôsledok del'by práce.

Kombinácia prirodzenej asymetrie informácií medzi regulátorom a objektom regulácie (firmou pôsobiace v trhovom usporiadaní) a prirodzenej (dočasnej) neefektívnosti alokácie zdrojov v prípade predchádzajúceho nahliadania (ktoré ich však nevníma ako prirodzené javy) vedú k presvedčeniu na strane regulátora o nutnosti túto vnímanú neefektívnosť riešiť konkrétnym korekčným mechanizmom (a teda zasiahnuť do prirodzenej tendencie k návratu k rovnováhe, ktorá je Kirznerom vnímaná ako inherentná trhovému procesu), pričom regulátor pri tomto konaní používa informácie, ktoré sú kvantitatívne a kvalitatívne nedostatočné. Kvantitatívne – v zmysle neschopnosti regulátora obsiahnuť všetky potrebné informácie pre regulačný zásah (keďže tieto sú – v terminológii F. A. Hayeka – rozptýlené a tiché); a kvalitatívne, keďže v momente regulačného zásahu budú už trhové podmienky zmenené (preferencie účastníkov, vybavenosť zdrojmi, dostupné technológie atď.).

Regulátor tak svojím konaním vytvára prekážky v prirodzenej koordinácii medzi účastníkmi trhu a toto konanie má smerovať k naplneniu cieľa, ktorý však regulátor nie je schopný poznať ex ante. Regulátor nepozná „správnu“ cenu, resp. množstvo konkrétneho produktu. Na strane regulátora absentuje podnikateľský motív objavovať nevyužitú ziskovú príležitosť a korigovať prípadné omyly vedúce k diskoordinácii, resp. tieto zlyhania vôbec identifikovať. Neviditeľná ruka trhu je teda neviditeľnou taktikou v zmysle, že koordinačné problémy, ktoré rieši, sú regulátorovi neviditeľné.[6] Koordinačnú úlohu má cenový systém. Zmeny cien vytvárajú ziskové príležitosti (resp. riziko straty) a úlohou podnikateľskej

¹ Kirzner vníma pod vplyvom L. von Misesa trh ako proces – teda dynamicky, nie staticky.

ostrážitosť je tieto anticipovať.

Trh ako dynamický systém: podnikateľský proces ekonomickej koordinácie

Ak nahliadame na trhové usporiadanie z pohľadu I. M. Kirznera, tak predmetom záujmu nie je voľba, resp. rozhodovanie, ale proces koordinácie, ktorý závisí od stupňa bdelosti agentov, ktorý preukázu pri výkone podnikania.[7] Objavenie chýb v koordinácii a ich odstránenie je možné interakciou medzi ekonomickými agentami v podnikateľskom procese, ktorý umožňuje identifikáciu a odstránenie aj takých chýb, ktoré sa v spoločnosti objavili a zostali nepovšimnuté.[5]

Podnikateľský proces tvorí podstatu fungovania spoločnosti, keďže umožňuje život v nej prostredníctvom úpravy a koordinácie individuálnych jednaní jej členov – vrodená kreatívna podnikateľská schopnosť človeka odhaľuje chyby v spoločenskej koordinácii (viď napr. vedecká práca L. von Misesa, F. A. von Hayeka alebo I. M. Kirznera). Inštitúcie vznikajú ako výsledok sociálnych procesov, pozostávajúcich z rozmanitých ľudských konaní, kedy ekonomickí agenti vo vlastnom špecifickom historickom kontexte objavujú skôr ako ostatní, že môžu konkrétne ciele dosiahnuť ľahšie, keď prijímajú určité vzorce správania. Ide teda o decentralizovaný proces pokusu a omylu, v ktorom sú správania, ktoré sa ukážu ako najlepšie, rozširované a opakované ostatnými členmi spoločnosti (kognitívny charakter). Tento proces vysvetľuje tendenciu k rovnováhe v každej reálnej trhovej ekonomike.

Ekonomický problém vzniká, keď ciele a prostriedky sú početné a konkurujú si, informácie o nich nie sú dané, ale sú rozptýlené v mysliach veľkého počtu ekonomických agentov, ktorí ju stále vytvárajú ex novo, a preto nie je v danom momente možné poznať všetky existujúce možnosti a alternatívy, a ani relatívne intenzity, s akými sú želané (nepoznatelnosť výsledného stavu).

Použitím matematického formalizmu v ekonómii dochádza k eliminácii podstaty ekonomických javov, ktoré nie sú statické, ale sú procesom. Problém spočíva v jeho symbolickom jazyku, ktorý bol vyvinutý pre prírodné vedy, inžinierstvo a logiku. V týchto odboroch nie je miesto napríklad pre (podnikateľskú) kreativitu.

Neoklasická ekonómia (J. Tirole) sa teda na základe zjednodušovania dostáva k poznatkom o konkrétnych udalostiach. Rakúska škola (I. M. Kirzner) hľadá bez zjednodušovania poznatky o celých skupinách javov.

Cenový mechanizmus a charakter informácií

Cenový systém je kľúčovým v zmysle koordinácie konania podnikateľov a spotrebiteľov (nemožnosť centrálneho plánovania). Navyše, v protiklade s neoklasickou paradigmou – informácie nie sú voľne dostupné, ale sú objavované v konkurenčnom procese.

Trhové ceny informujú o ponuke a dopyte, o časových a rizikových preferenciách a o podnikateľských príležitostiach. A tak každá politika, resp. regulačný zásah, ktorého výsledkom sú „umelé“ ceny (umelo nízke alebo umelo vysoké), spôsobuje, že podnikatelia a spotrebiteľia urobia chyby pri rozhodovaní.

Dáta v sociálnych vedách sú zo svojej povahy subjektívne.[12] F. A. Hayek [4] poukazuje na dôležitosť porozumenia tomu, čo jednajúci ľudia myslia svojím konaním (teleologická báza ekonómie), ak má byť pokus o vysvetlenie tohto konania úspešným. Zmysel je teda predmetom štúdia ekonómie – ekonómia sa nevyhnutne zaoberá agentovými motívmi a nielen jeho externým správaním.²

Subjektívne informácie (ktoré protagonisti spoločenských procesov neustále decentralizovane vytvárajú, resp. objavujú), nie je možné z pozície regulátora obsiahnuť. Problémom nie je len obrovské množstvo informácií, ale tiež ich charakter: roztrúsenosť, subjektívnosť, nevyslovenosť a dynamický charakter podnikateľského procesu – nie je možné odovzdať informácie, ktoré podnikatelia ešte nevygenerovali v procese stálej, inovatívnej tvorby.

Tým prechádzame od komplexnosti znalosti ku kontextuálnej znalosti – a teda, že znalosť je generovaná v trhovom procese a neexistuje mimo trhového kontextu. A práve táto kontextuálna znalosť umožňuje ekonomickému subjektu zvoliť konkrétny výrobný projekt (zo škály dostupných), a teda vykonať racionálnu ekonomickú kalkuláciu.[1]

Implikáciou pre regulátora teda je, že iba trhy umožňujú účastníkom využiť znalosti ostatných pre svoj vlastný účel. Ďalšou implikáciou je, že cieľový stav nie je poznateľný bez trhového procesu.

Informačná verzus akčná znalosť

Na rozlišovanie medzi informačnou znalosťou (information-knowledge) a akčnou znalosťou (action-knowledge) upozornil Kirzner.[8] Dvaja ľudia môžu disponovať

² Neoklasická ekonómia a jej homo economicus je postavená na metodologickom individualizme, ktorý nazerá na ekonomický systém ako agregát nezávislých agentov, ktorí odpovedajú akultúrne, racionálne, predpovedateľne a pasívne na zmeny cien. Zvláštne charakteristiky týchto agentov (ich očakávania a preferencie) sú brané ako dané a ich formovanie je ignorované. Komplexné spoločenské javy sú tak redukované na agregátne výsledky optimalizačnej analýzy jednotlivcov. [2]

konkrétnou znalosťou, jeden z nich využije príležitosť (podnikateľská ostražitosť), ktorú táto znalosť umožňuje, druhý nie. Takže aj keď obidvaja vedia to isté, ich znalosť nie je rovnaká. Znalosť prvého je informačná, ale nie akčná (tou sa stala v prípade druhého subjektu; premostením bola podnikateľská ostražitosť).

Na základe uvedeného rozlišovania je možné v zmysle formulovania odporúčaní pre regulátora tvrdiť, že existuje významná vzdialenosť medzi poskytnutím informácií (resp. zlepšenou informovanosťou, ktorú finančná regulácia často vyžaduje napríklad v rámci snahy o skvalitnenie rozhodnutia spotrebiteľa a jeho ochrany) a použitím znalosti, ktorá má pôvod v týchto informáciách.

Chyby v ekonomickej koordinácii

Chyby v konaní, resp. podnikateľskej činnosti sú neoddeliteľné od ľudského konania. [10] Toto vnímanie je odlišné od neoklasického, ktoré v momente rozpoznania nesúladu skutočných podmienok s rovnovážnymi (pri dokonalej konkurencii, monopole alebo oligopole) identifikuje trhové zlyhanie, a následne potrebu intervencie, aby sa táto rovnosť docielila.

Akakoľvek spoločenská diskoordinácia predstavuje ziskovú príležitosť až do momentu, pokiaľ nie je objavená subjektom-podnikateľom. Akonáhle je táto príležitosť využitá, spúšťa sa spontánny proces koordinácie.

Asymetria informácií je častým argumentom pre reguláciu. Táto skutočnosť – asymetria informácií – je prirodzená. Nie je trhovým zlyhaním, ktoré treba napraviť reguláciou.

Klasickým článkom o asymetrii informácií je *The Market for Lemons* G. Akerlofa z roku 1970. Kľúčovým bodom jeho štúdie je, že informačná asymetria vedie k vytvoreniu trhových a netrhových inštitúcií, ktoré uľahčia certifikovanie kvality, a teda že ekonomický subjekt má silnú motiváciu vyrovnať sa s nepriaznivými účinkami informačnej asymetrie.

Riešenie podľa neoklasikov je v zmysle väčšej regulácie takéhoto trhu, ktorá má v ich ponímaní „prinútiť“ zainteresované strany zverejniť informácie.

Nedokonalá informovanosť, resp. asymetria informácií je súčasť trhového procesu (účastníci jednoducho nemôžu vedieť všetko o všetkom). Zdôvodnenie tkvie práve v úlohe podnikateľa.

Trhový proces je dynamický – je o prispôsobovaní sa a zmenách. Trhy sú preto efektívne (v klasickom zmysle), pretože sú efektívnejšie ako iná alternatíva (zásah vlády) v agregovaní informácií, ktoré sú rozptýlené a subjektívne.

Na reálnom trhu subjekty robia chyby a istý čas trvá, než sa prispôbia zmenám.

Problémom sú aj poznávacie predpojatosti regulátora, nielen poznávacie predpojatosti spotrebiteľa. Predstavitelia regulačného orgánu sú tými istými rozhodovateľmi ako občania, ku ktorým je ich konanie nasmerované.

Implikáciou pre regulátora teda je, že akákoľvek rozvinutá teória musí urobiť realistické predpoklady o účastníkoch trhu a tých, ktorí pôsobia mimo trhu a ktorí sa ho snažia regulovať. Hlavným problémom je, že nie je možné pozorovať situáciu bez intervenčného zásahu. Z toho dôvodu je potrebné, aby regulátori išli nad rámec učebníc a trhov, ktoré regulujú, a aby sa pozreli, ako fungujú iné trhy, resp. ako tieto trhy fungovali historicky.

Spontánny trhový poriadok verzus racionálny konštruktivizmus

Konštruktivizmus aplikuje rozum na dizajnovanie pravidiel individuálneho konania, na dizajnovanie inštitúcií, ktoré generujú sociálne optimálne výsledky (napr. práca J. Tirola), a tvorí socioekonomický vedecký model.

Inštitúcie sú často výsledkom ľudského konania, ale nie ľudského dizajnu. Trhové usporiadanie sa vyvinulo z prirodzenej ľudskej tendencie zlepšiť svoju situáciu a v priebehu toho objaviť vzájomne výhodné výmeny, ktoré viedli k splneniu tohto cieľa. A. Smith predstavuje prvý systematický náhľad na tieto javy. Ekonómovia rakúskej školy sú najznámejšími zástancami tohto náhľadu – nie pre nejaký ideologický záväzok, ale z logiky ich argumentov.

Spontánny poriadok je decentralizovaným poriadkom s endogénnym charakterom – je výsledkom konania mnohých jednotlivcov a vyplýva z ich konania v rámci systému (na rozdiel od jeho vytvorenia regulátorom konajúcim mimo trhového systému).

Kognitívne obmedzenia subjektu – účastníka trhového procesu – mu neumožňujú zistiť objektívnu pravdu v pozadí trhových procesov. Trh je procesom, v ktorom dochádza ku generovaniu informácií, ktoré tvoria bázu pre tvorbu cien. Ceny riešia (nie v plnej miere) túto nemožnú úlohu. Z povahy trhu vyplýva, že výsledok trhovej interakcie nemôže byť známy vopred – práve preto sú trhy potrebné (Hayek).

Takýto systém však v zásade nie je pod kontrolou. Je to jeho výhoda, ale aj nevýhoda: človek chce mať – zo svojej povahy – skutočnosť pod vedomou kontrolou. Je preto ľahšie

obhájiteľné adresovanie konkrétneho problému regulačným zásahom (smerujúcim k naplneniu prospešného cieľa) ako ponechať riešenie na spontánny trhový proces, ktorého výsledok nemôže byť vopred artikulovaný.

Úlohou vlády by malo byť vytvorenie podmienok (znižovaním transakčných nákladov) [13], aby mohol trh fungovať tak dobre, ako je to len možné (v zmysle prispievania k agregátnemu produktu).

Následky účelového konania sú limitované na tie, ktoré sú výlučne následkom konania (nestali by sa, ak by konanie neprebehlo). Následky vyplývajú zo vzájomného pôsobenia medzi konaním a objektívnou situáciou, resp. podmienkami konania. [11]

Z komplexnosti hospodárskej reality – a z nej vyplývajúcej neschopnosti subjektu obsiahnuť ju – vyplýva, že každý regulačný zásah má tendenciu produkovať nezamýšľané následky.

Ekonomovia ako A. Smith a F. A. Hayek nevychádzajú len z predpokladu slobody, ale tiež z predpokladu status quo.[9] Uvedomujú si, že nie je možné obsiahnuť všetky následky intervenčného zásahu a preto odporúčajú skôr zásah v menšom meradle, viac lokalizovaný, aby bolo možné pozorovať následky najskôr v menšom meradle. Tento princíp predbežnej opatrnosti vedie k obozretnosti v prípade významných regulačných zásahov.

Obchádzanie regulácie

Rastúca úloha regulátora taktiež vedie prirodzene k tomu, že značné úsilie je nasmerované na hľadanie spôsobov obchádzania tejto regulácie – a teda neproduktívne. Ide v zásade o pasívny postoj, keďže sa týka jednotlivcov, ktorým sa nepodarilo získať politickú moc. Využívajú tak svoju inherentnú podnikateľskú vynaliezavosť na to, aby sa vyhli účinkom donucovacích príkazov. Toto konanie defenzívnej povahy má pozitívne účinky, keďže umožňuje zachovať spontánnu koordináciu (do prípustnej miery). [3]

Lobbying je naopak aktívnym spôsobom obchádzania regulácie: vzácne zdroje sú nasmerované na ovplyvňovanie rozhodovania regulačnej authority (v zmysle získania osobnej výhody). Vznikajú tiež špecializované záujmové skupiny, ktoré podporujú regulačný orgán a získavajú výhody a privilégia.

Záver

Príspevok najskôr popisuje rozdielnosť prístupu J. Tirola (laureáta Ceny Švédskej ríšskej banky za ekonomické vedy na pamiatku Alfreda Nobela) a I. M. Kirznera (jedného

z adeptov na ocenenie) na trhové usporiadanie a reguláciu a následne definuje nahliadanie na tieto javy z pohľadu I. M. Kirznera. Súbežne je formulovaných niekoľko implikácií pre reguláciu.

Jednou z implikácií je neschopnosť regulátora obsiahnuť všetky potrebné informácie na vypořádanie koordinačnej chyby v trhovom usporiadaní. Ďalej, ak by táto chyba naozaj existovala, je pravdepodobné, že by prirodzene viedla k spontánnym podnikateľským procesom, ktoré by smerovali k jej odstráneniu (minimalizácii). Regulačný zásah teda tento proces brzdí a diskordináciu prehľbuje.

Ďalšou implikáciou pre regulátora je, že iba trhové usporiadanie umožňuje účastníkom využiť znalosti ostatných pre svoj vlastný účel a taktiež, že cieľový stav nie je poznateľný bez trhového procesu.

Taktiež existuje významný rozdiel medzi informovanosťou a použitím znalosti, ktorá má pôvod v týchto informáciách (informačná znalosť verus akčná znalosť).

Odporúčaním taktiež je, že akákoľvek rozvinutá teória musí urobiť realistické predpoklady jednak o účastníkoch trhu, ale aj o tých, ktorí pôsobia mimo trhu a ktorí sa ho snažia regulovať (hlavným problémom je, že nie je možné sledovať súbežne situáciu bez intervencie). Z toho dôvodu je potrebné, aby regulátori išli nad rámec učebníc a trhov, ktoré regulujú, a aby sa pozreli, ako fungujú iné trhy, resp. ako tieto trhy fungovali historicky.

Z komplexnosti hospodárskej reality – a z nej vyplývajúcej neschopnosti subjektu obsiahnuť ju – taktiež vyplýva, že každý regulačný zásah má tendenciu produkovať nezamýšľané následky, ktorých potenciálny výskyt by mal regulátor brať do úvahy pri zvažovaní zásahu. A keďže teda nie je možné obsiahnuť všetky následky intervencie, odporúčaním je skôr zásah v menšom meradle (lokalizovaný) v zmysle princípu predbežnej opatrnosti, resp. obozretnosti v prípade významných regulačných zásahov.

Implikáciou regulačného zásahu je tiež zmena celého rámca ľudského konania, resp. podnikania zmysle jeho nasmerovania na neproduktívne činnosti súvisiace s jeho obchádzaním (vyhýbanie sa regulácii, resp. lobbying).

Udelenie Ceny Švédskej ríšskej banky J. Tirolovi naznačuje, že čas pre zmenu paradigmy nahliadania na reguláciu ešte nenastal.

Použitá literatúra

- [1] BOETTKE, P. J. 2001. *Calculation and Coordination: Essays on Socialism and Transitional Political Economy*. New York : Routledge, 2001. ISBN 0-415-23813-7.

- [2] BOETTKE, P. J. 2010. *Handbook on Contemporary Austrian Economics*. Cheltenham : Edward Elgar, 2010. 174 s. 978-1-84720-411-0.
- [3] DE SOTO, J. H. 1992. *Socialism, economic calculation and entrepreneurship*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing Limited, 2010. ISBN 978-1-84980-064-8.
- [4] HAYEK, F. A. 1952. *The Sensory Order*. Chicago : University of Chicago Press, 1952. ISBN 978-0-22632-130-1.
- [5] KIRZNER, I. M. 1979. The Perils of Regulation: A Market-Process Approach. IN *Discovery and the Capitalist Process*. Chicago: University of Chicago Press, 1985, pp. 119-149.
- [6] KIRZNER, I. M. 1982. *Competition, Regulation, and the Market Process: An "Austrian" Perspective*. Cato Policy Analysis No. 18, September 1982. [online]. Dostupné na: <<http://www.cato.org/publications/policy-analysis/competition-regulation-market-process-austrian-perspective>>.
- [7] KIRZNER, I. M. 1992. *The meaning of market process*. London : Routledge, 1992. 246 s. ISBN 0-415-06866-5.
- [8] KIRZNER, I. M. 2005. Information-Knowledge and Action-Knowledge. *Econ Journal Watch*, Volume 2, Number 1, April 2005, pp 75-81.
- [9] KLEIN, D. B. 2012. *Knowledge and Coordination: A Liberal Interpretation*. New York : Oxford University Press, 2012. 351 s. ISBN 978-0199794126.
- [10] MENGER, C. 1871. *Principles of Economics*. Alabama : Ludwig von Mises Institute, 2007. 328 s. ISBN: 978-1-933550-12-1.
- [11] MERTON, R. K. 1936. The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action. *American Sociological Review*, Volume 1, Issue 6 (Dec., 1936), 894-904
- [12] MISES, L. 1949. *Human Action*. Alabama : The Ludwig von Mises Institute, 1988. 912 s. ISBN 978-1-933550-31-2.
- [13] MUNGER, M. 2014. *Podnikateľské cnosti*. Conservative Economic Quarterly Lecture Series (CEQLS), Bratislava, 7. apríl 2014.
- [14] Thomson Reuters Predicts 2014 Nobel Laureates, Researchers Forecast for Nobel Recognition. *Thomsonreuters.com*, 25. september 2014. [online]. Dostupné na: <<http://thomsonreuters.com/en/press-releases/2014/thomson-reuters-predicts-2014-nobel-laureates--researchers-forecast-for-nobel-recognition.html>>.

Kontaktné údaje

Ing. Miroslava ARTIMOVÁ
 Katedra bankovníctva a medzinárodných financií
 Národohospodárska fakulta
 Ekonomická univerzita v Bratislave
 Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava
Slovenská republika
email: miroslava.artimova@euba.sk